

san b. Muhammed el-Hallâl gibi âlimlerden ders aldı. Çeşitli hocalardan hadis öğrendi ve Arap şiriyle ilgilendi. Ancak İbn Sükkere gibi âlimler onun hadis bilgisini zayıf bulmaktadır (İbnü'n-Neccâr, XVII, 178). 486'da (1093) Bağdat'ta Bâbülezec'de kadılık görevine tayin edilen Şeyzele ile o bölgedeki Hanbelîler arasındaki ilişkilerin iyi olmadığı bilinmektedir. Ayrıca onun bölge insanları hakkındaki aşağılayıcı nüktelerinden söz edilmekte ve öldüğünde halkın sevindiği belirtilmektedir. Vaaz meclisleri tertipleyen, güzel konuşmasıyla ve Irak vâizlerinin şeyhi unvanıyla da anılan Şeyzele 17 Safer 494'te (22 Aralık 1100) Bağdat'ta vefat etti, Bâbiebrûz'da Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin türbesinin karşısına defnedildi. Kaynaklarda fakih, usulcü, mütekekkim, muhaddis, sûfî diye zikredilir; fasih ve keskin bir dile, zengin ezber birikimine ve sert bir mizaca sahip olduğu, zâhidâne bir hayat yaşadığı belirtilir. Fıkıhta Şâfiî olan Şeyzele bazı eserlerde kaydedildiğine göre kendisini itikadda Eş'arî gibi gösteriyordu (İbnü'l-Cevzî, XVII, 69-70; İbn Hallikân, III, 259-260). Talebeleri arasında Ebû'l-Hasan Muhammed b. Mübârek b. Hal, Hüseyin b. Ali b. Selmân el-Ensârî, Şühde el-Kâtibe gibi isimler yer alır. Bilinmesi farz-ı ayın olan hususların ya ilmini yapıp tahkik yahut sorup soruşturup taklit yoluyla öğrenilmesi gerektiğini belirten Şeyzele, herkesten tahkik ehli olmasını istemenin hayatı sürdürülemez duruma getireceğine dikkat çekmiştir (Şühde el-Kâtibe, s. 159-160).

Eserleri. 1. *Levâmî'ü envâri'l-kulûb fî cemî'i esrâri'l-maḥbûb*. Aşka ve Allah aşkının merhalelerine dairdir (nüshaları için bk. Brockelmann, GAL, I, 558; Suppl., I, 775). 2. *el-Burhân fî müşkilâtî'l-Ḳur'ân*. Ulûmü'l-Kur'ân'la ilgili en eski eserlerden olup Süyûtî bu eseri *el-İtkân*'in kaynak-

ları arasında zikretmiştir (I, 20). 3. *Garîb-ü'l-Ḳur'ân* (İbn Hacer el-Askalânî, s. 394). 4. *Dîvânü'l-üns ve meydânü'l-fürs*. Alfabetik olarak sıralanmış mev'izaya dair 115 fasıldan oluştuğu belirtilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 777). 5. *Meşyeha* (İbnü'n-Neccâr, XVII, 176; Zehebî'nin kendisine nisbet ettiği *Mu'cem de |A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 174) aynı eser olmalıdır). 6. *Meşârî'u'l-üştâk* (Zehebî, *el-İber*, II, 370).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Asâkir, *Tebyînü kezîbi'l-müfterî*, s. 149, 164-165, 317; Şühde el-Kâtibe, *el-'Umde mine'l-fevâ'id ve'l-âşâri's-sihâh ve'l-garâ'ib fî Meşyehati Şühde* (nşr. Rif'at Fevzî Abdülmuttalib), Kahire 1415/1994, s. 159-160; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XVII, 69-70; İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *Zeylû Târîhi Bağdâd* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1417/1997, XVII, 176-178; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 259-260; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 174-175; a.m.f., *el-İber*, II, 370; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), V, 235-237; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekür el-Meyâdînî), Beyrut 1418/1998, s. 394; Süyûtî, *el-İtkân* (Bugâ), I, 20-21; *Keşfü'z-zunûn*, I, 241, 777; II, 1568; Ahlwardt, *Verzeichniss*, III, 120-121; Brockelmann, GAL, I, 558; Suppl., I, 775.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

ŞEYZER

(شيزر)

Suriye'nin kuzeybatısında tarihî bir şehir.

Hama'nın 20 km. kadar kuzeybatısında Âsi nehrinin sol kıyısında bu nehrin küçük bir bükümünde (menderes) içinde kurulmuştur. Şehir, yüksek ve tirmanılması zor kayalık bir tepe üzerindeki kale ve kalenin alt tarafındaki surla çevrili şehir merkezinden meydana geliyordu. Firavunlar dönemi kayıtlarında rastlanan şehrin adı Câhiliye devri muallaka şairlerinden İmru'ül-kays'ın bir şiirinde de geçmektedir. Kale-şehir, Suriye'nin kuzeyini güneyine ve Ha-

lep'i Hama-Humus üzerinden Şam'a bağlayan yola yakın olduğundan stratejik öneme sahipti. Milâttan önce IV. yüzyıl sonlarında I. Selevkos'un Larissa adıyla yeniden inşa ettiği şehir Roma döneminde Sezer (Secar, Seicar, Caesar) adını taşıyordu. 16 (637) yılında Ebû Ubeyde b. Cerrâh tarafından fethedildikten sonra Şeyzer ismi verildi. Ahalisi Kinde kabilesine mensup olan şehir idarî bakımdan Humus eyaletine bağlandı.

Stratejik konumu dolayısıyla Şeyzer IV. (X.) yüzyılda Hamdânîler, Fâtımîler ve Bizans İmparatorluğu arasındaki mücadelelere sahne oldu. 356'da (967) Bizanslılar'ın zaptettiği şehir onlarla Hamdânîler ve Fâtımîler arasında el değiştirdi. II. Basileios tarafından ikinci defa ele geçirilmesinden itibaren (389/999) seksen yıl kadar Bizans idaresinde kaldı. Halep Mirdâsî Emîri Sâlih b. Mirdâs'ın Şeyzer'i Mukalled b. Nasr b. Münkiz'a iktâ olarak vermesiyle (415/1024) şehir için yeni bir dönem başladı. Sadece Kefertâb'da hâkimiyet kurabilen Mukalled'in yerine geçen oğlu Ebû'l-Hasan Sedîdülmülk Ali, Mirdâsîler ve Musul Ukayfîleri'yle iyi ilişkiler kurdu ve Kuze Suriye'de meydana gelen olaylarda önemli rol oynadı. Bizans'a tâbi Bâre piskoposunun elindeki Şeyzer'i alıp burada Münkizoğulları Emirliği'ni kurdu (Receb 474 / Aralık 1081). Sedîdülmülk'ün oğlu Ebû'l-Mürfeh İzzüddeve Nasr'ın Suriye seferine çıkan Sultan Melikşah'a bağlılık arzemesiyle Şeyzer ve çevresi Selçuklu hâkimiyeti altına girdi (479/1086). 481'de (1088) Halep Valisi Kasımüddeve Aksungur tarafından kuşatılıp yağmalanan şehir 488'de (1095) Efâmiye hâkiminin saldırısına uğradı.

Şeyzer, Ebû'l-Asâkir İzzeddin Sultan b. Ali'nin elli yıldan fazla süren saltanatı esnasında (1098-1154) Bâtınîler, Bizanslılar, Haçlılar ve bölgenin Türk emîrleri tarafından birçok defa muhasara edildi. Müstahkem mevkiî sayesinde bu kuşatmalara direnen şehir 502 (1108) yılında kısa bir süre, Münkizoğulları'nın hristiyanların pasakalya törenlerini seyretmek için şehirden ayrılmasını fırsat bilen Bâtınîler'in işgaline mâruz kaldı. Öte yandan Antakya Prinkepsi Tankred (Tancred), Şeyzer'in karşısına Tel İbn Maşer Kalesi'ni inşa ederek şehre baskı yapmaya başladı. Sultan b. Ali, bu sırada Haçlılar'a karşı savaşan Selçuklu Emîri Mevdûd b. Altuntegin'den yardım istedi. Dımaşk Atabegi Tuğtegin ile birlikte yardıma gelen ve Şeyzerli 500 piyadeyi de ordusuna katan Mevdûd, Haçlı ordusunu Şeyzer önlerinde ağır bir yenilgiye

Şeyzer Kalesi – Suriye

uğrattı (505/1111). 509'da (1115) Antakya hâkiminin kuşattığı Şeyzer bu kuşatmadan da kurtuldu.

Sultan b. Ali'nin Musul Atabegi İmâdüddin Zengî'nin himayesini kabul etmesinin (522/1128) ardından Şeyzer kısa süreli bir istikrar dönemi yaşadı. Ancak tehditler yeniden başladı, Börüler'den (Tuğteginliler) Şemsülmülük İsmâil şehri bir müddet kuşattı (527/1133). Kuzey Suriye'yi kontrol altına almak için sefere çıkan Bizans İmparatoru İoannes Komnenos tarafından yine başarısızlıkla sonuçlanan bir kuşatmaya mâruz kaldı (29 Nisan – 21 Mayıs 1138). Şeyzer, Receb 552'de (Ağustos 1157) meydana gelen depremde büyük yıkıma uğradı, Münkızıoğulları'nın tamamı ve daha birçok kişi hayatını kaybetti. Nüreddin Mahmud Zengî, Haçlılar'a karşı yürüttüğü mücadelede stratejik önem taşıyan şehri tamir ve tahkim ettirip yönetimini süt kardeşi Mecdüddin b. Dâye'ye verdi. Şevval 557 (Eylül-Ekim 1162) ve 22 Şevval 565 (9 Temmuz 1170) tarihlerinde geniş bir çevrede etkili olan iki şiddetli depreme mâruz kalan şehrin yönetimi 634 (1236) yılına kadar bu ailenin elinde kaldı. Selâhaddin-i Eyyûbî döneminde Eyyûbî hâkimiyetine giren şehrin emîri Sâbıkuddin Osman b. Dâye, kuvvetleriyle birlikte Haçlılar'a karşı Akkâ müdafaasına katıldı. Osman'ın torunu Şehâbeddin Yûsuf, Eyyûbî hânedan mensupları arasındaki taht mücadelesi sırasında 619'da (1222) el-Melikü'l-Muazzam İśâya bağlılığını bildirdi. Ancak 629 (1232) yılı sonlarında civardaki kaleleri teftişe gelen el-Melikü'l-Azîz Gıyâseddin'i karşılamaya çıkmadı. Bu yüzden Şeyzer'i kuşatan el-Melikü'l-Azîz'in kuvvetleri karşısında direnemeyeceğini anlayınca şehri teslim etmek zorunda kaldı. Daha sonra Halep'te el-Melikü'l-Azîz'in yerine el-Melikü'l-Eşref Mûsâ'yı geçirmek isteyen muhalif grupla iş birliği yaptı. Fakat el-Melikü'l-Eşref'in kendilerine destek vermemesi üzerine diğer elebaşılarla birlikte yakalanıp Derbesâk Kalesi'nde hapsedildi ve bütün malları müsadere edildi (634/1237).

Halep Eyyûbî melikliğine bağlanan Şeyzer 638 (1241) yılında Hârizmliler'in saldırılarını bertaraf etmeye muvaffak oldu. Memlûk Sultanı I. Baybars'ın 660'ta (1262) bölgede yaptığı teftiş sırasında onarılmasını emrettiği merkezler içinde bulunması, Suriye'nin 1260'ta mâruz kaldığı Moğol istilâsı sırasında Şeyzer'in de tahrip edildiğini düşündürmektedir. I. Baybars 667'deki (1268-69) teftişi esnasında Şeyzer'i de ziyaret etti. Şeyzer, Memlûk idarî teşkilâtında Halep nâibliğine bağlandı ve Kalavun

devrinde yaklaşık bir yıl isyancı Dimaşk nâibi Sungur el-Aşkar'ın yönetiminde kaldı (679/1280-81). Daha sonraki dönemlerde emîrlar arasındaki mücadelelere sahne olan şehir bedevîler tarafından ele geçirildi ve giderek önemini kaybetti. Polonyalı Simeon'un Osmanlı fethinin hemen öncesine rastlayan seyahatinde Şeyzer'den söz etmemesi parlak günlerin geride kaldığının işareti olmalıdır.

Yavuz Sultan Selim'in Suriye'yi fethi üzerine Osmanlı topraklarına katılan bölgenin idarî yapısı yeniden tanzim edildi. Şeyzer, 926'da (1520) yapılan düzenlemede Şam beylerbeyliği Halep sancağına bağlı yirmi bir nahiyeden birinin merkezi iken 1522'de nahiyeleri Şeyzer, Kefertâb, Efâmiye ve Masyâf olmak üzere on kazaya ayrılan Halep sancağına bağlı bir kaza merkezi haline getirildiği görülmektedir. Ardından bölgede yeni düzenlemelerin yapılmasına devam edildi. 1520'de iki nahiyesi, yirmi dört köyü, iki mezraası; 933'te (1526-27) bir nahiyesi, altmış iki köyü, 303 mezraası; 1536-1550'de bir nahiyesi, eli sekiz köyü ve 333 mezraası bulunan küçük bir kasaba idi. Bölgede çıkan salgın hastalıklar sırasında göç sebebiyle nüfusunun arttığı anlaşılan Şeyzer'in sekiz köyü elliden fazla hâneye sahip olup bir pazarı, bir boyahanesi ve sayıları üç ile yedi arasında değişen değirmeni vardı. Âsi nehrinin suladığı verimli topraklara sahipti ve çevresinde arpa, buğday, darı, mercimek, nohut, pamuk, pirinç bol miktarda yetişiyordu. Şeyze ve meyveleri, özellikle narı çok meşhurdur. Şeyzer 1549 yılında Halep beylerbeyliğinin kurulması üzerine önce Halep, ardından Hama kazasına bağlandı. 966'da (1559) Halep vilâyetinin Hama sancağına bağlı bir nahiyeye merkezliydi. Evliya Çelebi'nin 1059'da (1649) bölgeyi ziyareti sırasında uğradığı Hama'yı anlatmasına rağmen Şeyzer'den bahsetmemesi şehrin önemini kaybettiğini göstermektedir. XIX. yüzyılın ortalarına kadar meskûn olan şehrin kalesinin bazı bölümleri günümüze ulaşmıştır. Kale ve 2004'te tamir edilen meşhur su dolabı Suriye'nin önemli ziyaret merkezleri arasındadır. Şehrin bulunduğu yerde sadece sur duvarlarının yıkıntıları kalmıştır ve burada aynı adı taşıyan bir köy bulunmaktadır. Özellikle Münkızı emîrlarının ilim ve edebiyata olan ilgileri ve bizzat ilimle meşgul olmaları şehirde ilmi ve edebî hareketi canlandırmıştı. Şeyzer'in mâruz kaldığı şiddetli deprem için bir mersiyeye yazan Münkızıoğulları emîrlarından tarihçi İbn Münkız (Divân, s. 304-309) ve Celâleddin eş-Şeyzerî, Şeyzer asıllı âlimlerin en meşhurlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 324; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 150; İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), bk. İndeks; İbn Münkız, *el-İ'tibâr* (nşr. Philip K. Hitti), Princeton 1930, bk. İndeks; a.m.f., *Divân*, Kahire 1953, s. 305-309; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 383; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, bk. İndeks; İoannes Kinnamos, *Historia* (trc. Işın Demirkent), Ankara 2001, s. 16, 17, 18; E. Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1970, s. 93, 94, 96, 104, 105, 106, 121, 125, 129, 130; a.m.f., "Şeyzer", *İA*, XI, 499-502; Ali Sevim, *Seçuklular Tarihi*, s. 80, 84, 94, 95, 138, 146, 167, 202, 209, 214, 221; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği (Tuğteginliler)*, İstanbul 1985, bk. İndeks; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, İstanbul 1987, s. 32, 35, 74, 125, 144, 305, 377-378; Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ 2003, s. 18, 19, 28, 29, 33, 36-39, 49, 50, 231, 252, 253; a.m.f., "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliği'nin İdarî Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII/1, Elazığ 2003, s. 366-368; Hâşim Sâlih Menâ, "Şeyzer fi't-türâş ve't-târîh", *et-Türâşü'l-'Arabî*, sy. 65, Dimaşk 1996, s. 136-147; J.-M. Mouton, "Şayzar", *EP* (İng.), IX, 410-411; Safûh Hayr, "Şeyzer", *el-Mevsû'atü'l-'Arabîyye*, Dimaşk 2005, XI, 873-875.

 GÜLAY ÖĞÜN BEZER

ŞEYZERİ, Celâleddin

(جلال الدين الشيزري)

Ebü'l-Fezâil Celâlüddin Abdurrahmân b. Nasr(İllâh) b. Abdillâh eş-Şeyzerî et-Taberî (ö. 589/1193 [?])

Selâhaddin-i Eyyûbî devrinin Taberiye kadısı ve muhtesibi.

Muhtemelen yaşadığı dönemde ve coğrafyadaki siyasî çalkantılar yüzünden kaynaklarda hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Künyesi Ebû Muhammed, Ebû'n-Necîb ve Ebü'l-Ferec, sıfatı Cemâleddin, Takıyyüddin, Zeynüddin şeklinde de geçmektedir. Adevi ve Sehmî nisbeleri, soyunun Kureyş kabilesinin Benî Adî ve Benî Sehm kolları ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ömerî nisbesi doğruu soyu baba tarafından Benî Adî b. Kâ'b'a ulaşan Ömer b. Hattâb ile akraba olduğu düşünülebilir. İran'ın Şiraz kentine nisbet edilmekle birlikte, Suriye'nin bazı bölgelerinde hüküm süren (1081-1157) Şeyzer merkezli Arap hânedanı Benî Münkız'ın kullandığı ölçülere ilişkin ayrıntılı kayıtlardan anlaşıldığı üzere (*Nihâyetü'r-rütbe*, s. 15-17) Şeyzer'e mensubiyeti daha doğrudur. Şiraz'a nisbeti muhtemelen iki şehrin adının telaffuz benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Nebrâvî ve Tebrîzî nisbeleri de yazılı benzerliğinden (ilki Şîrâzî, ikincisi Şeyzerî ile) doğmuş olabilir. Eğiticilerin çocuklara